

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Wzrost mocarstwowej pozycji Niemiec w drugiej dekadzie XXI wieku

Author: Mieczysław Stolarczyk

Citation style: Stolarczyk Mieczysław. (2017). Wzrost mocarstwowej pozycji Niemiec w drugiej dekadzie XXI wieku. W: P. Grzywna i in. (red.), "Między ideą, pasją a działaniem : księga jubileuszowa dedykowana dr. hab. Marianowi Mitrędze" (S. 573-594). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

MIECZYŚŁAW STOLARCZYK

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wzrost mocarstwowej pozycji Niemiec w drugiej dekadzie XXI wieku

Wstęp

Jedną z głównych tendencji ewolucji systemu międzynarodowego w po-zimnowojennej Europie był stały wzrost roli Niemiec (RFN) w kształtowa-niu Unii Europejskiej oraz systemu międzynarodowego w Europie i świecie, w tym wzrost aspiracji mocarstwowych decydentów politycznych tego kraju. Kolejne rządy zjednoczonych w roku 1990 Niemiec, a przede wszystkim rządy kanclerza Gerharda Schrödera i kanclerz Angeli Merkel coraz bardziej zdecy-dowanie wykazywały wolę polityczną do brania zwiększonej odpowiedzial-ności za rozwiązywanie problemów międzynarodowych. RFN także przed zjednoczeniem państwowym należała do mocarstw ekonomicznych Europy i świata (trzecia po Stanach Zjednoczonych Ameryki i Japonii potęga gospo-darcza świata i czołowa światowa potęga eksportowa)¹. RFN zaliczano, obok Japonii, do tzw. mocarstw cywilnych (*Zivilmacht*)². Jednakże ta mocarstwo-wa pozycja „starej” RFN w płaszczyźnie ekonomicznej nie przekładała się na mocarstwową pozycję tego państwa w płaszczyźnie politycznej. Wraz z od-

---

¹ W roku 1989 PKB RFN wynosił 1 176 632 mln USD, tj. 5,8% udziału w światowym PKB, PKB Stanów Zjednoczonych wynosił 5 132 001 mln USD, tj. 25,4% udziału w świecie, a PKB Japonii szacowano na 2 834 232 mln USD, tj. 14% udziału w światowym PKB. Zob. *Rocznik statystyczny RP 1992*. Warszawa, GUS, 1992, s. 504.

² H.W. MAULL: *Zivilmacht Bundesrepublik Deutschland – Vierzeihen Thesen für eine neue deutsche Aussenpolitik*. „Europa Archiv” 1992, Folge 10.

zyskaniem pełnej suwerenności przez zjednoczone Niemcy³, po inkorporacji NRD do RFN, w kolejnych dekadach okresu pozimnowojennego miał miejsce stały wzrost roli RFN w polityce międzynarodowej. Niemcy nie tylko były największą potęgą gospodarczą Europy, ale także stały się najbardziej wpływowym państwem europejskim w płaszczyźnie politycznej. Proces ten został znacznie wzmocniony w drugiej dekadzie XXI wieku przede wszystkim w następstwie kryzysu strefy euro, konfliktu na wschodzie Ukrainy oraz kryzysu migracyjno-uchodźczego. Główną rolę w dążeniu do przewyciężenia tych kryzysów odgrywały właśnie Niemcy. W ramach współwystępowania w polityce zagranicznej RFN dwóch tendencji: dążenia do samoograniczenia się na arenie międzynarodowej oraz brania coraz większej odpowiedzialności za rozwiązywanie problemów międzynarodowych, w drugiej dekadzie XXI wieku zdecydowanie wzmocniona została druga z nich.

Celem badawczym opracowania, ze względu na bardzo ograniczone ramy objętościowe, jest jedynie zasygnalizowanie głównych uwarunkowań, przejawów i niektórych implikacji wzrostu mocarstwowej roli Niemiec w drugiej dekadzie XXI wieku.

Cechy charakterystyczne mocarstw i mocarstwowości

Mimo zmian zachodzących w kolejnych systemach międzynarodowych, m.in. szybko rosnącej w ostatnich dziesięcioleciach roli uczestników pozapaństwowych (np. korporacji transnarodowych), stałym elementem rzeczywistości międzynarodowej jest prymat państw w kształtowaniu każdego systemu międzynarodowego⁴, w tym wiodący wpływ mocarstw w jego powstanie, ewolucję i zmianę. Jedną z prawidłowości rozwoju stosunków międzynarodowych jest to, że w każdym porządku międzynarodowym występowała stosunkowo wąska grupa państw wpływająca na bliższe i dalsze środowisko międzynarodowe w zdecydowanie większym stopniu niż pozostałe państwa. Najważniejszą cechą każdego systemu międzynarodowego w czasach nowożytnych (westfalskiego, wiedeńskiego, wersalskiego, bipolarnego, pozimnowojennego)

³ Głównym zwycięzcą w skali globalnej w trwającej wiele dziesięcioleci „zimnej wojnie” były Stany Zjednoczone. Natomiast wśród państw europejskich w roli głównego zwycięzcy „zimnej wojny” wyszły zjednoczone Niemcy. Żadne bowiem inne państwo europejskie nie zwiększyło po roku 1990 swojej międzynarodowej pozycji politycznej w takim zakresie jak „nowa” RFN. Szerzej zob. M. STOLARCZYK: *Podział i zjednoczenie Niemiec jako elementy ładów europejskich po drugiej wojnie światowej*. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1995.

⁴ Mając na uwadze kryteria prawne, polityczne, ekonomiczne i militarne, państwa można uszeregować w następujących kategoriach: mocarstwa uniwersalne, mocarstwa regionalne oraz sektorowe, państwa średniej wielkości, państwa małe (minipaństwa) oraz państwa „upadłe” względnie „rozpadające się”. E. CZIOMER, L. ZYBLIKIEWICZ: *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005, s. 52.

był układ sił, z jego rdzeniem w postaci rozkładu sił między głównymi potęgami i relacji między mocarstwami. Polityka zagraniczna mocarstw i stosunki między mocarstwami stanowiły swego rodzaju konstrukcję nośną każdego systemu międzynarodowego i decydowały o jego specyfice. Mocarstwa niezmienne tworzą elitę wśród państw jako głównych uczestników stosunków międzynarodowych. Kolejne systemy międzynarodowe (ład międzynarodowy, porządku międzynarodowy), zarówno regionalne, jak i globalne, były wynikiem stanu stosunków przede wszystkim między mocarstwami⁵, np. występowania bądź braku równowagi sił między nimi. Kenneth N. Waltz pisał, że system międzynarodowy określają jego jednostki dominujące, niewielka grupa państw zaliczanych do potęg.

W kolejnych rodzajach ładu międzynarodowego zmieniały się państwa pełniące rolę mocarstw. Zmieniały się także relacje między mocarstwami. Zazwyczaj głównymi weryfikatorami mocarstwowej pozycji państw były wielkie konflikty zbrojne (wojny hegemoniczne)⁶, w wyniku których jedno państwo traciło pozycję mocarstwa, a inne taki status uzyskiwało. Bezprecedensowy pod tym względem był pokojowy rozpad układu bipolarnego na przełomie lat 80. i 90. XX wieku, w którego wyniku powstał układ unipolarny czy poziomowojeenny.

W literaturze z zakresu stosunków międzynarodowych, m.in. z zakresu teorii stosunków międzynarodowych, nie ma jednej, powszechnie przyjętej definicji mocarstwa i mocarstwowości. Paul Kennedy w swym fundamentalnym dziele *Mocarstwa świata. Narodziny – rozkwit – upadek* przez wielkie mocarstwa rozumiał państwa dysponujące potęgą wojskową i bogactwem, będące w stanie utrzymać przez dłuższy czas równowagę między zasobami materialnymi a potęgą militarną⁷. Zdaniem wspomnianego autora, wielkie mocarstwo to państwo zdolne do stawienia czoła każdemu innemu państwu⁸.

W *Leksykonie politologii* termin *mocarstwo* zdefiniowany jest jako państwo zajmujące pozycję centralną w systemie międzynarodowym, państwo, które swą potęgą, a więc zakresem i siłą swych wpływów, przewyższa inne⁹. Janusz Stefanowicz pisał, że mocarstwa to państwa, „które potęgą, a zatem i siłą wpływów przewyższają w sposób raczej oczywisty inne państwa”¹⁰. Większość autorów

⁵ *Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych*. Wrocław, Wydawnictwo ATLA 2, 2007, s. 227.

⁶ Zob. A. GAŁGANEK: *Zmiana w globalnym systemie międzynarodowym. Supercykle i wojna hegemoniczna*. Poznań, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1992.

⁷ P. KENNEDY: *Mocarstwa świata. Narodziny – rozkwit – upadek*. Przeł. M. KLUŹNIAK. Warszawa, Książka i Wiedza, 1994, s. 7 i nast.

⁸ *Ibidem*, s. 519.

⁹ *Leksykon politologii*. Red. A. ANTOSZEWSKI, R. HERBUT. Wrocław, Wydawnictwo ALTA 2, 1996, s. 213.

¹⁰ M. DOBROCZYŃSKI, J. STEFANOWICZ: *Polityka zagraniczna*. Warszawa, PWN, 1984, s. 97.

definiujących termin *mocarstwo* akcentuje, że mocarstwa to państwa wywierające największe wpływy na system międzynarodowy w wymiarze globalnym lub regionalnym, państwa, które zakresem swych wpływów górują w sposób zdecydowany nad innymi państwami¹¹.

W kolejnych systemach międzynarodowych pozycję mocarstwa zajmowały państwa dysponujące dużą „siłą fizyczną” (potęgą), znacznie przewyższające pod tym względem większość państw w regionie czy w skali globalnej. Na szeroko rozumianą „siłę fizyczną państwa” składa się wiele czynników (składników potęgi)¹², m.in.: obszar, położenie geograficzne i geopolityczne, potencjał demograficzny, potencjał gospodarczy, potencjał militarny, stopień uzależnienia od zagranicznych surowców¹³. Zazwyczaj państwa pełniące rolę mocarstw zajmują czołowe pozycje w wymiarze regionalnym lub globalnym jednocześnie w kilku obszarach (dziedzinach) składających się na „siłę fizyczną państwa”.

„Siła fizyczna” państwa (materialne elementy potęgi) jest podstawowym komponentem mocarstwowości, ale nie jedynym. Niezwykle istotne są także niematerialne składniki potęgi, do których zalicza się przede wszystkim czynniki społeczno-polityczne, m.in.: charakter i funkcjonowanie systemu politycznego, efektywność instytucji państwowych, stopień konfliktów społecznych i sposoby ich rozwiązywania, stopień akceptacji społeczeństwa dla polityki zagranicznej prowadzonej przez grupy rządzące oraz jakość i efektywność dyplomacji. Bardzo ważnym komponentem mocarstwowości jest wola decydentów polityki danego państwa do prowadzenia polityki mocarstwowej, do dużej aktywności międzynarodowej i intensywnego oddziaływania na zachowania innych uczestników stosunków międzynarodowych w skali regionalnej czy globalnej.

Struktura stosunków międzynarodowych ma charakter hierarchiczny. W każdej grupie uczestników stosunków międzynarodowych, w tym także wśród mocarstw, występuje zróżnicowanie (schierarchizowanie). Paul Kennedy wskazując na zróżnicowanie występujące wśród mocarstw i dokonując hierarchii rang mocarstw, używał określeń „wielkie mocarstwa” i „średnie mocarstwa”¹⁴. Kenneth N. Waltz, pisząc o hierarchii występującej wśród mocarstw, stosował określenie „wielkie mocarstwa” i „mocarstwa średniego

---

¹¹ A. BÓGDAŁ-BRZEZIŃSKA: *Mocarstwowość w teorii stosunków międzynarodowych*. W: *Państwo w teorii i praktyce stosunków międzynarodowych*. Red. M. SULEK, J. SYMONIDES. Warszawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2009.

¹² Zob. R. ARON: *Pokój i wojna między narodami (teoria)*. Przeł. A. MIELCZAREK. Warszawa, Centrum im. A. Smitha, 1995, s. 75 i nast.

¹³ Zob. H. MORGENTHAU: *Polityka między narodami. Walka o potęgę i pokój*. Przeł. R. WŁOCH. Warszawa, Wydawnictwo Difin, 2010, s. 135 i nast.

¹⁴ P. KENNEDY: *Mocarstwa świata...* s. 7 i nast.

rzędu”¹⁵. Natomiast Zbigniew Brzeziński, pisząc o mocarstwach funkcjonujących w okresie pozimnowojennym na mapie politycznej Euroazji, wyodrębnił Stany Zjednoczone jako jedyne supermocarstwo (jedyne mocarstwo naprawdę ogólnoświatowe) i pięciu kluczowych graczy geostrategicznych (Francja, Niemcy, Rosja, Chiny i Indie)¹⁶.

Jedną z najczęściej występujących typologii wśród mocarstw jest wyodrębnianie w tej grupie mocarstw globalnych, uniwersalnych (supermocarstw), mocarstw sektorowych (selektywnych) oraz mocarstw regionalnych¹⁷. Supermocarstwo to państwo, które ma interesy i cele w skali globalnej na wszystkich podstawowych płaszczyznach stosunków międzynarodowych (politycznej, ekonomicznej, militarnej i kulturalnej) i – co ważniejsze – dysponuje zarazem niezbędnymi środkami pozwalającymi na to, by te interesy i cele skutecznie (efektywnie) realizować¹⁸. Do mocarstw sektorowych należy zaliczyć te państwa, które mają interesy i cele w skali globalnej przynajmniej w jednej z podstawowych płaszczyzn stosunków międzynarodowych, zazwyczaj w płaszczyźnie gospodarczej, i posiadają odpowiednie środki, by te interesy i cele skutecznie realizować. Natomiast mocarstwami regionalnymi są państwa, które wpływają w stopniu największym (w zdecydowanie większym stopniu niż większość państw danego regionu) na kształtowanie środowiska międzynarodowego w regionie, w którym są usytuowane, we wszystkich bądź w większości głównych płaszczyzn stosunków międzynarodowych. Mocarstwowość sektorowa czy regionalna może być etapem na drodze danego państwa do pełnienia roli mocarstwa globalnego (supermocarstwa). Na tej drodze od wielu lat znajduje się Chińska Republika Ludowa.

Mocarstwowość przejawia się zawsze w działaniach państwa, a więc w jego polityce zagranicznej. Polityka mocarstwowa państw pełniących taką rolę, w tym dążenie do poszerzania stref wpływów bądź stref interesów, realizowana jest z zastosowaniem różnych środków i metod ich realizacji. Ze względu na sposób wywierania wpływu na środowisko międzynarodowe, np. stosowane środki i metody, polityka ta może mieć charakter działań imperialnych, hegemonicznych bądź dążenia do przywództwa (prymatu). Każda z tych form prowadzenia polityki mocarstwowej charakteryzuje się dążeniem do utrzymania bądź wzmocnienia wpływu międzynarodowego. Różnicuje je przede

¹⁵ K.N. WALTZ: *Struktura teorii stosunków międzynarodowych*. Przeł. R. WŁOCH. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2010.

¹⁶ Z. BRZEZIŃSKI: *Wielka szachownica. Główne cele polityki amerykańskiej*. Przeł. T. WYŻYŃSKI. Warszawa, Świat Książki, 1997.

¹⁷ M. DOBROCYŃSKI, J. STEFANOWICZ: *Polityka zagraniczna...*, s. 98–108; I. POPIUK-RYSIŃSKA: *Uczestnicy stosunków międzynarodowych, ich interesy i oddziaływanie*. W: *Stosunki międzynarodowe: geneza, struktura, funkcjonowanie*. Red. E. HALIŻAK, R. KUŹNIAR. Warszawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1994, s. 86.

¹⁸ Z. BRZEZIŃSKI: *Wielka szachownica...*, s. 28.

wszystkim sposób, w jaki ten wpływ jest wywierany. Zazwyczaj w polityce każdego mocarstwa, szczególnie w dłuższym czasie, współwystępują z sobą działania charakterystyczne dla większości wymienionych form wpływu mocarstwowego¹⁹.

Główne atrybuty mocarstwowej pozycji Niemiec

W roku 2015 ludność Niemiec wynosiła prawie 81 mln osób. Niemcy pod względem potencjału demograficznego zajmowały drugie miejsce w Europie, po europejskiej części Federacji Rosyjskiej, i zdecydowanie pierwsze pod tym względem miejsce wśród państw członkowskich Unii Europejskiej. Natomiast pod względem powierzchni (357 tys. km²) Niemcy zajmowały siódme miejsce w Europie. Bardzo korzystne jest także położenie geopolityczne Niemiec usytuowanych w centrum Europy.

Od wielu dziesięcioleci głównym atrybutem mocarstwowej pozycji RFN jest jej potencjał gospodarczy. Niemcy są największą ekonomiczną potęgą Europy, a zarazem jedną z największych potęg ekonomicznych świata²⁰. W roku 2014 pod względem wielkości PKB (3 bln 868 mld USD) Niemcy zajmowały czwarte miejsce w świecie po Stanach Zjednoczonych (17 bln 419 mld USD), Chińskiej Republice Ludowej (10 bln 355 mld USD) i Japonii (4 bln 601 mld USD)²¹. RFN przez wiele lat zajmowała pierwsze miejsce wśród głównych eksporterów świata. Od kilku lat miejsce to zajmuje ChRL. W 2015 roku RFN była trzecią potęgą eksportową świata (1 bln 292 mld USD) po ChRL (2 bln 270 mld USD) i USA (1 bln 598 mld USD). W 2015 roku eksport Niemiec wyniósł 1 bln 196 mld EUR, a import 948 mld EUR. W efekcie w roku 2015 dodatnie saldo w handlu zagranicznym wynosiło prawie 248 mld EUR. Potencjał gospodarczy oraz poziom życia społeczeństwa RFN sprawiają, że mimo postępującego procesu „odchudzania państwa socjalnego” Niemcy są nadal głównym państwem docelowym w Europie, jeśli chodzi o migrantów i uchodźców.

Mając na uwadze pozycję, jaką Niemcy zajmują wśród głównych eksporterów świata oraz w światowej wymianie handlowej, często państwo to określa się jako „mocarstwo handlowe” (*Handelsmacht*). Jeszcze częściej w odniesieniu do RFN używany jest termin „mocarstwo cywilne” (*Zivilmacht*). Do „mocarstw cywilnych” zalicza się zazwyczaj państwa, które dysponują bardzo dużym po-

¹⁹ Szerzej zob. M. STOLARCZYK: *Teoretyczne i praktyczne aspekty mocarstwowości we współczesnych stosunkach międzynarodowych*. W: *Stosunki Polski z mocarstwami w drugiej dekadzie XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2016.

²⁰ Zob. M. DOBROCZYŃSKI: *Ekonomiczne mocarstwa Unii Europejskiej*. Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2003.

²¹ *Rocznik Strategiczny 2015/16*. T. 21. Warszawa, Wydawnictwo Scholar, 2016, s. 466 i nast.

tencją gospodarczym i w prowadzonej polityce zagranicznej priorytet w realizacji swoich interesów i celów nadają środkom ekonomicznym i politycznym, a środki militarne odgrywają rolę dalszoplanową. Są to państwa, które w realizowaniu głównych celów w swojej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa wykorzystują środki pozamilitarne i dążą do rozwiązywania sporów międzynarodowych na drodze kooperacji i współzależności.

W roku 2014 armia niemiecka liczyła ok. 200 tys. żołnierzy, a wydatki na cele wojskowe wynosiły ok. 46 mld USD (1,3–1,4 niemieckiego PKB), co sytuowało RFN na 8–9 pozycji w skali globalnej pod względem sum przeznaczanych na obronę. Mimo że w polityce zagranicznej Niemiec wiodącą rolę odgrywają środki polityczne i ekonomiczne, to należy odnotować rosnące znaczenie także środków militarnych. Niezwykle ważne pod tym względem było orzeczenie Federalnego Trybunału Konstytucyjnego z 12 lipca 1994 roku w sprawie zgodności z konstytucją udziału niemieckich żołnierzy w operacjach poza obszarem traktatowym zobowiązań, wynikających z traktatu północnoatlantyckiego z 4 kwietnia 1949 roku. Trybunał za zgodny z konstytucją RFN uznał udział Bundeswehry w operacjach wojskowych poza terenem NATO, o ile tylko żołnierze niemieccy występują w ramach operacji prowadzonej przez organizacje międzynarodowe (ONZ, UE, NATO). Każda taka akcja wymagała jednak zgody Bundestagu wyrażonej zwykłą większością głosów.

Na mocy orzeczenia z 12 lipca 1994 roku Niemcy zwiększały stopniowo swoje zaangażowanie militarne poza obszarem NATO. Szczególnie wymownym tego przykładem był udział niemieckiego lotnictwa w wojnie przeciwko Serbii w pierwszej połowie 1999 roku oraz udział prawie 5-tysięcznego kontyngentu żołnierzy niemieckich w operacji ISAF w Afganistanie. Jednocześnie ze zdecydowanym sprzeciwem rządu Gerharda Schrödera spotkały się działania podjęte w marcu 2003 roku przez Stany Zjednoczone i ich koalicjantów w celu militarnego rozwiązania tzw. kwestii irackiej. Władze RFN sceptycznie podeszły też w roku 2011 do udziału niektórych państw członkowskich NATO w operacji militarnej w Libii. Kolejna ważna zmiana w stosowaniu środków militarnych w polityce zagranicznej Niemiec, obejmującej również politykę bezpieczeństwa, miała miejsce w 2016 roku. Mimo wykazywanej przez władze RFN w czasie konfliktu na wschodzie Ukrainy dużej powściągliwości w kwestii rozmieszczenia stałych baz NATO na terytorium Polski i państw nadbałtyckich na szczycie NATO w Warszawie (8–9 lipca 2016 roku) państwa członkowskie tego sojuszu podjęły decyzję o rotacyjnym rozlokowaniu w Polsce, Litwie, Łotwie i Estonii czterech batalionów. Niemcy zgodzili się objąć dowództwo batalionu rozmieszczonego na Litwie, w którym będą uczestniczyć także żołnierze Bundeswehry. Tym samym w roku 2016 w polityce bezpieczeństwa RFN nastąpiła istotna zmiana. Rząd Niemiec nie tylko zaakceptował wzmocnienie wschodniej flanki NATO, ale także wyraził zgodę na zorga-

nizowanie i dowodzenie batalionu rozmieszczonego na Litwie (RFN jako tzw. państwo ramowe), w którego skład wejdą żołnierze z Niemiec, Holandii, Belgii i Francji. Po raz pierwszy żołnierze RFN rotacyjnie (6–9 miesięcy w ciągu roku) będą stacjonować na obszarze byłego ZSRR. Jednocześnie kilkanaście dni przed szczytem NATO w Warszawie minister spraw zagranicznych Niemiec Frank-Walter Steinmeier krytycznie ocenił manewry wojskowe NATO w Polsce „Anakonda-16”. Szef niemieckiego MSZ ostrzegł przed ograniczaniem się w polityce wobec Rosji do wojskowego odstraszenia i „wymachiwania szabelką”²². Pod koniec sierpnia 2016 roku minister Steinmeier zaproponował Rosji podjęcie nowej inicjatywy rozbrojeniowej. Ostrzegł przed groźbą nowej niebezpiecznej spirali zbrojeń, która zagraża pokojowi w Europie. Jego zdaniem, pomimo głębokich różnic pomiędzy Zachodem a Rosją należy budować mosty. Nie należy w dalszej perspektywie organizować bezpieczeństwa w Europie przeciwko sobie. Te dwuznaczności w polityce bezpieczeństwa RFN wynikały z przyjętej przez rząd Angeli Merkel strategii *Deterrence and Dialogue* („odstraszanie i dialog”), która zakłada sojuszniczą solidarność ze wszystkimi członkami NATO oraz zmniejszanie napięcia w relacjach NATO z Rosją²³.

Jedną z najważniejszych determinant wewnątrzniemieckich o charakterze subiektywnym, wpływających na wzrost mocarstwowej pozycji Niemiec na arenie międzynarodowej jest wola grup rządzących tego kraju do brania coraz większej odpowiedzialności za rozwiązywanie problemów w polityce międzynarodowej²⁴. Bogdan Koszel pisał, że okres „powściągliwości” i „samoograniczenia się” w polityce zagranicznej Niemiec skończył się z odejściem kanclerza Helmuta Kohla ze sceny politycznej w 1998 roku²⁵. W umowie koalicyjnej podpisanej 27 listopada 2013 roku znajduje się m.in. stwierdzenie, że „Niemcy są gotowe do przejścia swojej roli międzynarodowej. Chcemy aktywnie współkształtować porządek globalny. Będziemy się przy tym kierowali interesami i wartościami naszego kraju”²⁶.

²² Szef niemieckiej dyplomacji skrytykował manewry Anaconda-16, <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1329,title,Szef-niemieckiej-dyplomacji-skrytykowal-manewry-Anakonda-16-Skonczmy-z-potrzasaniem-szabelka,wid.18386083,wiadomosc.html> [data dostępu: 20.06.2016].

²³ K. SZUBART: *Stanowisko Niemiec na szczyt NATO w Warszawie: dialog i odstraszenie*. „Biuletyn Instytutu Zachodniego” 2016, nr 248; IDEM: *Szczyt NATO w Warszawie – konsekwencje dla Niemiec*. „Biuletyn Instytutu Zachodniego” 2016, nr 260.

²⁴ Szerzej zob. E. CZIOMER: *Miejsce Polski w poszukiwaniach nowej roli i odpowiedzialności międzynarodowej Niemiec w drugiej dekadzie XXI wieku*. W: *Stosunki Polski z mocarstwami...*

²⁵ B. KOSZEL: *Mocarstwowe aspiracje Niemiec w Europie XXI wieku: realia i perspektywy (Raport z badań)*. Poznań, Instytut Zachodni, 2012, s. 16.

²⁶ *Deutschlands Zukunft gestalten. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD*. 27.11.2013, <https://www.cdu.de/sites/default/files/media/dokumente/koalitionsvertrag.pdf> [data dostępu: 15.03.2014].

Mimo coraz większej asertywności RFN na arenie międzynarodowej i stałego wzrostu międzynarodowej roli Niemiec oraz coraz większego udziału Bundeswehry w różnych operacjach militarnych poza obszarem państw członkowskich NATO prezydent Niemiec Joachim Gauck w czasie wystąpienia na poświęconej światowemu bezpieczeństwu międzynarodowej konferencji w Monachium (31 stycznia 2014 roku) zaapelował o zasadniczą zmianę w polityce zagranicznej RFN. Powiedział m.in., że Niemcy powinny skończyć z tradycyjną powściągliwością w polityce bezpieczeństwa i bardziej angażować się w rozwiązywanie problemów międzynarodowych, także przez zaangażowanie militarne²⁷. Kilkanaście lat temu taka wypowiedź prezydenta spotkałaby się zapewne z bardzo silnymi głosami krytyki zarówno w samej RFN, jak i w innych państwach. Natomiast wystąpienie, w którym prezydent Gauck opowiedział się zdecydowanie za koniecznością zwiększenia aktywności międzynarodowej i przywództwa Niemiec, w tym za zwiększeniem zaangażowania Bundeswehry w rozwiązywanie konfliktów zbrojnych oraz przywracanie stabilności zagrożonych regionów i państw, przyjęte zostało ze zrozumieniem i aprobatą. W tym kontekście warto przypomnieć, że pod koniec maja 2010 roku podał się do dymisji prezydent RFN Horst Köhler. Powodem tej dymisji były kontrowersje, jakie w mediach niemieckich wywołała jedna z wypowiedzi prezydenta Köhlera, którą interpretowano jako aprobatę przez prezydenta Niemiec użycia sił Bundeswehry do zabezpieczenia niemieckich interesów gospodarczych w Afganistanie czy w innych regionach świata. Te dwie wypowiedzi prezydentów RFN z roku 2010 i 2014, przede wszystkim zaś reakcja na nie, są niezwykle symptomatyczne dla ewolucji postaw niemieckiej klasy politycznej i społeczeństwa niemieckiego w kwestii zwiększania międzynarodowej odpowiedzialności Niemiec i dążenia do ich traktowania jak każdego innego „normalnego” państwa.

Jednym z najbardziej wyrazistych przejawów dążenia kolejnych rządów zjednoczonych Niemiec do odgrywania przez RFN roli mocarstwa było dążenie do uzyskania przez Niemcy stałego członkostwa w Radzie Bezpieczeństwa ONZ, które jest bardzo często traktowane jako formalny wyraz mocarstwowego statusu danego państwa. Warto w tym miejscu odnotować, że zawarte 14 lipca 2015 roku w Wiedniu porozumienie z Iranem, dotyczące kontroli irańskiego programu atomowego, zostało podpisane przez pięć, oprócz Iranu, państw dysponujących bronią atomową, a zarazem stałych członków Rady Bezpieczeństwa (USA, Rosję, Wielką Brytanię, Francję, ChRL) oraz przez Niemcy.

---

²⁷ J. GAUCK: *Deutschlands Rolle in der Welt: Anmerkungen zu Verantwortung. Normen und Bündnissen*, München, 31 Januar 2014, http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/DE/Joachim-Gauck/Reden/2014/01/140131-Muenchen-Sicherheitskonferenz.html?sessionid=5C37A-4560817126904ACABF33F494293.2_cid293?nn=1891680#Start [data dostępu: 11.09.2014].

Niektóre przejawy wzrostu mocarstwowej pozycji Niemiec w drugiej dekadzie XXI wieku

Pod koniec pierwszej dekady XXI wieku i w latach następnych znacznie wzrosła rola Niemiec zarówno w UE, jak i poza nią. W dążeniu do przezwyciężenia kryzysu strefy euro, kryzysu i konfliktu ukraińskiego, a także kryzysu migracyjno-uchodźczego główną rolę odgrywała RFN. Kolejne kryzysy w UE i poza nią wzmacniały rolę Niemiec jako głównego decydenta unijnego i europejskiego.

Wzrost roli Niemiec w UE w kontekście kryzysu w strefie euro

Rozpoczęty pod koniec 2009 roku wśród państw członkowskich Unii Gospodarczej i Walutowej (strefie euro, eurolandzie) kryzys, mimo podejmowanych przez wiele lat działań zmierzających do jego zakończenia (np. przyjęcie w 2012 roku tzw. paktu fiskalnego, kolejne pakiety ratunkowe dla zadłużonych krajów), do końca 2016 roku nie został całkowicie przezwyciężony. Stosunkowo szybko kryzys zadłużeniowy strefy euro przekształcił się w kryzys gospodarczo-polityczny oraz instytucjonalno-funkcjonalny całej UE. Kryzys w strefie euro rozpoczął się od problemów budżetowych Grecji i kilku innych państw eurolandu i charakteryzował się zróżnicowanym natężeniem w poszczególnych dziedzinach w kolejnych latach w państwach strefy euro. Elementami najbardziej charakterystycznymi kryzysu były:

- kryzys zadłużeniowy, nadmierne zadłużenie wielu państw strefy euro (w stosunku do PKB) i utrata możliwości obsługi długu publicznego bez pomocy z zewnątrz, przede wszystkim zaś Grecji, Portugalii, Irlandii, Hiszpanii, Włoch;
- kryzys banków i działania rządów podejmowane na rzecz ich ratowania;
- realna groźba niewypłacalności najbardziej zadłużonych państw;
- duża niestabilność finansów publicznych wielu państw;
- uzależnianie przez Niemcy, jako głównego udziałowca ze strony UE, wszelkiego rodzaju funduszy ratunkowych dla zadłużonych państw strefy euro, warunków pomocy od zaakceptowania ich warunków świadczonej pomocy opartych na neoliberalnych zasadach;
- przeznaczanie olbrzymich kwot w ramach tzw. pakietów ratunkowych dla banków²⁸;

²⁸ Grecja w latach 2010–2015 otrzymała ponad 200 mld EUR pomocy, z czego ok. 145 mld trafiło do międzynarodowych wierzycieli na spłatę starych długów.

- wprowadzenie w niektórych krajach strefy euro restrykcyjnych programów oszczędnościowych, które doprowadziły do długotrwałej recesji gospodarczej przy utrzymującym się wysokim zadłużeniu²⁹;
- stosunkowo mała skuteczność, szczególnie wobec Grecji, implementowanych środków naprawczych, które generowały dalsze zadłużenie i jednoczesny spadek PKB;
- utrata przez zadłużone państwa możliwości autonomicznego kształtowania polityki fiskalnej, gospodarczej i społecznej;
- obniżenie bezpieczeństwa socjalnego większości społeczeństw zadłużonych państw zabiegających o pomoc finansową³⁰.

Występowało znaczne zróżnicowanie stanowisk w odniesieniu do przyczyn kryzysu strefy euro (w strefie euro), do której na początku 2016 roku należało 19 z 28 państw członkowskich UE. Zazwyczaj dzieli się je na uwarunkowania zewnętrzne, występujące poza obszarem państw członkowskich strefy euro (np. kryzys finansowy w USA, zapoczątkowany upadkiem banku Lehmann Brothers 15 września 2008 roku), oraz uwarunkowania wewnętrzne, występujące bądź to we wszystkich państwach członkowskich strefy euro, bądź tylko w niektórych z nich (np. nadmierne zadłużenie osób fizycznych oraz sektora prywatnego i publicznego, nieefektywnie zabezpieczone przez nowe instrumenty finansowe; szybko rosnące deficyty budżetowe wielu państw)³¹.

U źródeł kryzysu w USA leżała zbyt liberalna polityka kredytowa prowadzona przez sektor bankowy. Natomiast kryzys w strefie euro był przede wszystkim kryzysem zadłużeniowym sektora finansów publicznych³². Kryzys w strefie euro był nie tylko kryzysem w integracji, ale także w znacznym stopniu kryzysem integracji europejskiej³³.

Główną rolę w działaniach zmierzających do rozwiązania kryzysu strefy euro odgrywały Niemcy. Państwo to wyasygnowało największe środki finansowe w ramach udzielanych wszelkiego rodzaju funduszy ratunkowych potrze-

---

²⁹ E. CZIOMER: *Rola Niemiec w kryzysie strefy euro po 2009 roku*. Kraków, Oficyna Wydawnicza AFM, 2013, s. 61 i nast.

³⁰ Szerzej na temat głównych przyczyn i przejawów kryzysu strefy euro zob. T.G. GROSSE: *Euro w kryzysie: wnioski dla Polski*. „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2010, nr 2; I. ROMISZEWSKA: *Państwa członkowskie Unii Europejskiej wobec kryzysu na rynku finansowym (2008–2013)*. „Przegląd Zachodni” 2013, nr 4; E. CZIOMER: *Rola Niemiec w kryzysie strefy euro...*; R. RIEDEL: *Kryzys w strefie euro – źródła, symptomy, konsekwencje*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2014; R. KUŹNIAR: *Europa w porządku międzynarodowym*. Warszawa, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2016, s. 194 i nast.

³¹ Zob. E. HALIŹAK: *Geneza i międzynarodowe implikacje współczesnego kryzysu ekonomicznego*. W: *Świat wobec współczesnych wyzwań i zagrożeń*. Red. J. SYMONIDES. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2010.

³² R. RIEDEL: *Kryzys w strefie euro...*, s. 487.

³³ A. PODRAZA: *Wpływ kryzysu w strefie euro na możliwość rozwoju zróżnicowanej integracji w Unii Europejskiej*. „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2012, nr 3, s. 69.

bującym państwom strefy euro. W zamian Niemcy domagały się od pozostałych państw zaakceptowania ich warunków świadczenia pomocy (niemieckiej wersji zarządzania kryzysowego). Proponowane przez rząd kanclerz Merkel rozwiązania, szczególnie dotyczące wynegocjowania warunków pomocy finansowej dla Grecji i stabilizacji strefy euro (np. pakt fiskalny), były oceniane przez znaczną część społeczeństw państw członkowskich UE jako przejaw dążeń Niemiec do hegemonii w UE, kolonizacji Europy, budowy niemieckiego ładu w Europie. Wielu Irlandczyków, Greków, Portugalczyków, Włochów czy Hiszpanów za kolejne cięcia w sferze budżetowej swoich państw obarczyło odpowiedzialnością rząd niemiecki, który uzależniał udzielenie kolejnych transz pomocy zadłużonym państwom strefy euro od spełnienia rygorystycznych warunków dotyczących pakietów oszczędnościowych i zachęcał rządy pozostałych państw do realizacji programów oszczędnościowych, oznaczających politykę „zaciskania pasa” i kolejne „odchudzanie państwa socjalnego”. Rząd kanclerz Merkel wykazał się dużą determinacją w forsowaniu stanowiska, że niemieckie propozycje rozwiązania kryzysu w strefie euro są najlepsze, a Niemcy jako najsilniejsze gospodarczo i politycznie państwo Europy powinny wywierać największy wpływ na kształt UE. Tym samym wzmocniona została opinia, że Niemcy chcą narzucić pozostałym państwom swój model integracji. Pojawiały się opinie, że Niemcy wymuszając korzystne dla siebie rozwiązania zapominają o kulturze kompromisu oraz wysłuchaniu racji innych³⁴. Krytycznie oceniane były nie tylko proponowane przez rząd Niemiec sposoby rozwiązania kryzysu w strefie euro. Również odpowiedzialnością za małą efektywność polityki antykryzysowej obarczano przede wszystkim rząd RFN, jako głównego jej architekta.

W kontekście zasadniczej roli Niemiec w przezwyciężaniu kryzysu strefy euro³⁵ oraz charakteru polityki rządu RFN wobec tego kryzysu pojawiały się głosy, że to już nie proces integracji określa niemiecką drogę rozwoju, ale niemieckie potrzeby i interesy zaczynają kształtować perspektywy dalszej integracji³⁶. Znany niemiecki socjolog Ulrich Beck pisał: „Každy to wie, lecz wypowiedzenie głośno tego stwierdzenia oznacza złamanie tabu: Europa stała się niemiecka”³⁷. Natomiast Jürgen Habermas pisał, że wizja „europejskiej misji” nastawionych na współpracę Niemiec ustępuje nieskrywanej chęci przywództwa „europejskich Niemiec w ukształtowanej na niemiecką modłę Europie”³⁸,

³⁴ B. KOSZEL: *Mocarstwowe aspiracje Niemiec...*, s. 39.

³⁵ Zob. M. STOLARCZYK: *Wzrost międzynarodowej roli Niemiec w następstwie kryzysu strefy euro*. „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2014, nr 2, s. 137 i nast.

³⁶ M.A. CICHOCKI: *Zmiana niemieckiego paradygmatu w Europie*. „Analizy Natolińskie” 2012, nr 2, s. 5–6.

³⁷ U. BECK: *Niemiecka Europa: nowe krajobrazy władzy pod znakiem kryzysu*. Przeł. R. FORMUSZEWICZ. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2013, s. 7.

³⁸ J. HABERMAS: *Pakt dla Europy czy przeciw Europie?*. „Gazeta Wyborcza”, 9–10.04.2011.

a dyplomatyczna wstrzeźliwość tego państwa stopniowo ustępuje działaniom Niemiec w UE, wykazującym coraz mniejszą wrażliwość na interesy innych państw. W ocenie tego wybitnego filozofa to nie Bruksela narzuca jakiegoś rozwiązania, ale coraz wyraźniej Berlin³⁹.

Brytyjski politolog Timothy Garton Ash dominującą rolę Niemiec w UE określił jako występowanie „europejskich Niemiec w niemieckiej Europie”⁴⁰, choć – jak podkreślał – Niemcy nie prosiły się o tę rolę, a „przywództwo zostało im wmuszone”⁴¹. Argument wmuszonego przez kryzys strefy euro, jak i pozostałe kryzysy UE, przywództwa czy hegemonii Niemiec (hegemonii wbrew własnej woli)⁴² tylko w części wydaje się uzasadniony. Oczywiście, decydenci polityki zagranicznej Niemiec, tak jak i innych państw, byli zaskoczeni kryzysem w strefie euro, a także pozostałymi kryzysami. Jednak kolejne działania rządu niemieckiego zmierzające do przezwyciężenia tych kryzysów miały na celu maksymalne wykorzystanie zaistniałej sytuacji do wzrostu roli Niemiec w UE, Europie i świecie.

Wzrost międzynarodowej roli Niemiec w kontekście kryzysu migracyjno-uchodźczego

W połowie 2015 roku znacznie zwiększyła się liczba migrantów i uchodźców z Bliskiego i Środkowego Wschodu i innych regionów świata. Najczęściej przybywali oni do Grecji, a docelowo kierowali się przede wszystkim do Niemiec. W 2014 roku do Niemiec przybyło ok. 200 tys. imigrantów, a w roku 2015 – ok. 1 mln. Przyczyną tej zmasowanej migracji były przede wszystkim konflikty zbrojne na obszarze Iraku, Libii, Syrii i Afganistanu (w tym destabilizacja Bliskiego Wschodu przez działania militarne USA i ich zachodnich koalicjantów podejmowane w Iraku, Libii i Syrii⁴³) oraz wyż demograficzny w krajach arabskich i związana z tym wielka nadwyżka siły roboczej.

Kryzys uchodźczy i imigracyjny często był postrzegany jako najpoważniejsze zagrożenie dla przetrwania i spójności Unii oraz największe wyzwanie dla jej przyszłości. Wywoływał on w społeczeństwach Unii wiele emocji i sporów. Dotyczyły one takich kwestii, jak czynniki sprawcze tego kryzysu (np. polityki Francji wobec Libii w roku 2011) i sposoby jego rozwiązania.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ T.G. ASH: *Kryzys Europy*. „Dialog” 2012–2013, nr 102, s. 26.

⁴¹ Ibidem.

⁴² J. TRENNER: *Hegemon wbrew woli*. „Tygodnik Powszechny”, 30.06.2013. Por. S. HARNISCH: *Przywództwo bez hegemonii. Rola Niemiec w czasie kryzysu euro*. „Sprawy Międzynarodowe” 2014, nr 2.

⁴³ Działania zbrojne USA w Syrii, głównie lotnictwa tego kraju, przeciwko tzw. Państwu Islamskiemu i oddziałom reżimu prezydenta Syrii Baszszara al-Asada rozpoczęły się 7 sierpnia 2014 roku. Natomiast zaangażowanie lotnictwa Rosji w Syrii skierowane przeciwko tzw. Państwu Islamskiemu i ugrupowaniom syryjskich opozycjonistów rozpoczęły się 30 września 2015 roku.

W tym drugim przypadku spory dotyczyły m.in. rozdzielnika uchodźców między państwa członkowskie UE; ratowania strefy Schengen poprzez wzmocnienie zewnętrznych granic UE w kontekście działań podejmowanych przez wiele państw (np. Węgry, Słowację, Austrię), czasowego wprowadzenia kontroli własnych granic oraz granic wewnątrz strefy Schengen, a także sprawnego deportowania imigrantów, którym odmówiono azylu; przyznawania azylu przede wszystkim uchodźcom konfliktów zbrojnych, a w zdecydowanie mniejszym stopniu imigrantom ekonomicznym; zakresu środków finansowych przekazanych Turcji, która w zamian zatrzymałaby u siebie najwięcej uchodźców z krajów sąsiednich.

Z wieloma głosami krytyki zarówno w Niemczech, jak i w innych państwach członkowskich UE spotkała się deklaracja kanclerz Merkel z 24 sierpnia 2015 roku, że Niemcy będą rozpatrywać wnioski o azyl z pominięciem obowiązujących dotąd w Unii tzw. procedur dublińskich⁴⁴ i są gotowe przyjąć wszystkich imigrantów (tzw. polityka gościnności). Ta decyzja kanclerz Merkel, podjęta bez konsultacji z partnerami z UE, wzmocniła falę migracyjną z Bliskiego Wschodu do UE, a przede wszystkim do Niemiec jako głównego państwa docelowego. Bardzo szybko okazało się, że Niemcy nie są w stanie bez poważnych problemów przyjąć w tak krótkim czasie tak dużej liczby imigrantów. W kolejnych tygodniach i miesiącach pod presją rządów krajów związkowych Niemiec oraz wzrostu antymigracyjnych postaw w społeczeństwie niemieckim⁴⁵ kanclerz Merkel zmuszona została do wycofania się z wielu składanych wcześniej imigrantom obietnic. Pod koniec 2016 roku kanclerz opowiedziała się za zakazem noszenia burek i za ograniczeniem imigracji.

Rząd kanclerz Merkel spotkał się także z krytyką wśród państw członkowskich UE za próbę wprowadzenia automatycznego podziału migrantów między państwa członkowskie Unii⁴⁶. W wyniku zabiegów Niemiec Rada Unii Europejskiej podjęła w październiku 2015 roku decyzję (przy sprzeciwie Węgier, Słowacji, Czech, Rumunii) o wprowadzeniu „podziału dobrowolnego”, który miał objąć ok. 160 tys. imigrantów przebywających w Grecji i we Włoszech.

Wśród państw członkowskich UE dominowało stanowisko, że podstawowym sposobem zatrzymania napływu uchodźców jest wypracowanie porozumienia między UE a Turcją, w której na początku 2016 roku w obozach dla uchodźców koczowało ok. 2,5 mln osób. Turcja odgrywała główną rolę w kontrolowaniu natężenia ruchów migracyjnych z Syrii i innych krajów Bliskiego

⁴⁴ Procedury dublińskie zakładały, że każdy przybysz spoza UE ubiegający się o azyl w strefie Schengen musi składać wniosek w pierwszym kraju Unii, do którego przybył.

⁴⁵ Z badań sondażowych Politbarometru przeprowadzonych na początku sierpnia 2016 roku wynikało, że 52% Niemców było niezadowolonych z polityki rządu Angeli Merkel wobec uchodźców, a 44% popierało tę politykę.

⁴⁶ Zob. E. BOJENKO-IZDEBSKA: *Polityka migracyjna i azylowa w Niemczech i Polsce*. „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2016, nr 2.

Wschodu do UE. Po wielu miesiącach rozmów doszło w połowie marca 2016 roku do sfinalizowania takiego porozumienia, przede wszystkim w wyniku kilkumiesięcznych negocjacji prowadzonych przez Angelę Merkel z władzami Turcji. Na mocy tego porozumienia Turcja zobowiązała się przyjąć z powrotem każdego migranta, który po 20 marca 2016 roku nielegalnie dotrze do Turcji przez Morze Egejskie do Grecji i nie otrzyma tam azylu. W zamian UE zobowiązała się przyjąć dokładnie tyle samo syryjskich migrantów, którzy w Turcji przeszli już procedurę weryfikacji przynajmniej do uzgodnionej liczby 72 tys. (formuła „jeden za jednego”)⁴⁷. Ponadto Unia zobowiązała się do zapłacenia Turcji do 2018 roku 6 mld EUR na sfinansowanie w tym kraju sieci obozów filtracyjnych dla imigrantów (w których będą oni sprawdzani pod względem bezpieczeństwa) i do zniesienia obowiązku wizowego dla 75 mln obywateli Turcji.

Krytycy porozumienia UE – Turcja z marca 2016 roku, wynegocjowanego przede wszystkim przez dyplomację niemiecką i turecką, wskazywali, że Unia dążąc do zahamowania napływu migrantów zapłaciła konfliktem sumienia, porozumiewając się z autorytarnym reżimem w Turcji, z reżimem, który stosuje represje wobec opozycji, ogranicza wolność mediów i prowadzi wojnę domową z Kurdami. W tym kontekście stawiane było także pytanie: Czy Turcję można uznać za kraj bezpieczny dla azylantów? Zwracano również uwagę na to, że zarówno konwencja genewska, jak i prawo unijne zakazują masowych deportacji uchodźców.

Wzrost międzynarodowej roli Niemiec w kontekście konfliktu na wschodzie Ukrainy

Kryzys ukraiński rozpoczął się pod koniec listopada 2013 roku, a w pierwszych miesiącach 2014 roku przerodził się w konflikt zbrojny na wschodzie Ukrainy (głównie w regionie donieckim i ługańskim)⁴⁸. W dążeniu do zakończenia działań zbrojnych i politycznego rozwiązania tego konfliktu główną rolę odgrywały Niemcy. Mało efektywne bowiem okazały się próby mediacji podejmowane w pierwszych miesiącach kryzysu ukraińskiego przez dyplomację unijną czy ministrów spraw zagranicznych państw Trójkąta Weimarskiego. W połowie 2014 roku główny ciężar rokowań mających na celu doprowadzenie do zakończenia konfliktu na wschodzie Ukrainy wzięła na siebie dyplomacja niemiecka.

Rząd RFN, podobnie jak rządy zdecydowanej większości państw zachodnich, główną odpowiedzialnością za kryzys i konflikt ukraiński obarczył pre-

⁴⁷ Na mocy tego porozumienia Grecy zaczęli od 4 kwietnia 2016 roku odsyłać pierwszych imigrantów do Turcji.

⁴⁸ Szerzej na temat uwarunkowań i przebiegu kryzysu i konfliktu ukraińskiego zob. M. Stolarczyk: *Dylematy bezpieczeństwa Polski w kontekście kryzysu i konfliktu ukraińskiego w latach 2013–2014*. W: *Dylematy polityki bezpieczeństwa Polski na początku drugiej dekady XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY. Katowice, Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej, 2014.

zydenta Ukrainy Wiktora Janukowycza, rząd premiera Mykoły Azarowa i polityków ukraińskich, którzy zdecydowali o zawieszeniu przygotowań do podpisania umowy stowarzyszeniowej Ukrainy z Unią Europejską, oraz władze Rosji, z prezydentem Władimirem Putinem, dążące do zahamowania szybkiego tempa zbliżania się Ukrainy do UE i utrzymania bądź nawet zwiększenia wpływów Rosji na Ukrainie. Rząd Niemiec zdecydowanie potępił przyłączenie w marcu 2014 roku Krymu do Rosji, wskazując na złamanie przez władze Rosji wielu dwustronnych i wielostronnych porozumień, w których Federacja Rosyjska zobowiązała się do nienaruszalności granic Ukrainy, jej suwerenności i integralności terytorialnej. Z równie jednoznaczną krytyką przedstawicieli rządu Niemiec spotkało się wspieranie przez Rosję od kwietnia 2014 roku prorosyjskich ugrupowań separatystycznych we wschodniej Ukrainie i udzielanie im przez Rosję zarówno bezpośredniego, jak i pośredniego wsparcia militarnego. Rząd Niemiec, po pewnym ociąganiu się, poparł też kolejne sankcje polityczne i ekonomiczne nakładane na Rosję za aneksję Krymu i wspieranie prorosyjskich separatystów we wschodniej Ukrainie.

Jednocześnie rząd kanclerz Merkel mimo krytyki władz Rosji i poparcia dla inicjatyw zmierzających do ukarania władz Rosji za ich politykę wobec Ukrainy zdecydowanie odrzucał jakiegokolwiek działania militarne podejmowane przeciwko Rosji. Konsekwentnie zaś eksponował stanowisko, że konflikt ten powinien zostać rozwiązany z użyciem środków wyłącznie dyplomatycznych⁴⁹. Dyplomacja niemiecka konsekwentnie dążyła do deeskalacji konfliktu we wschodniej Ukrainie i była gotowa do uwzględnienia części postulatów rosyjskich (np. federalizacji Ukrainy)⁵⁰.

Dyplomacja niemiecka najbardziej z wszystkich państw członkowskich UE zaangażowała się w wypracowanie pod patronatem OBWE, w ramach tzw. formatu normandzkiego⁵¹, porozumień pokojowych podpisanych w Mińsku: Mińsk I, podpisanego 5 września 2014 roku, oraz Mińsk II, podpisanego 12 lutego 2015 roku⁵², nawet za cenę ukraińskich ustępstw. Mimo że po pod-

⁴⁹ *Kanzlerin Merkel droht Russland mit Sanktionen*, https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/201449865952_kw11_de_regierungserklarung_ukraine/216288 [data dostępu: 9.07.2015]; *Rede von Bundeskanzlerin Merkel im Deutschen Bundestag (26.11.2014)*, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Regierungserklarung/2014-11-26-merkelbt-haushalt.html> [data dostępu: 9.07.2015].

⁵⁰ Szerzej zob. M. STOLARCZYK: *Polska i Niemcy wobec kryzysu i konfliktu ukraińskiego. Zbieżność i różnice stanowisk. W: Implikacje konfliktu ukraińskiego dla polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Polski. Aspekty polityczne, wojskowe, gospodarcze oraz społeczne*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice, Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej, 2015.

⁵¹ W negocjacjach pokojowych w ramach tzw. formatu normandzkiego uczestniczyli przedstawiciele Niemiec, Francji, Rosji i Ukrainy z pośrednim udziałem przedstawicieli prorosyjskich separatystów ze wschodniej Ukrainy.

⁵² Porozumienie przewidywało m.in. zawieszenie broni do 15 lutego 2015 roku, wycofanie ciężkiego sprzętu i cudzoziemskich formacji wojskowych. Jednocześnie dokument nakładał na Ukrainę zobowiązanie m.in. do przyjęcia nowej konstytucji do końca 2015 roku oraz wdrożenia

pisaniu porozumienia pokojowego Mińsk II nadal dochodziło do walk we wschodniej Ukrainie, za które wzajemnie obwiniały się główne strony tego konfliktu, to do końca 2016 roku (kiedy niniejszy tekst powstał) nie dochodziło do walk o dużej intensywności. Doszło do nich w kilkanaście tygodni po podpisaniu porozumienia Mińsk I. Przerwanie działań zbrojnych o dużej intensywności na wschodzie Ukrainy było niewątpliwie w dużym stopniu zasługą dyplomacji niemieckiej, która odegrała główną rolę w wynegocjowaniu porozumień Mińsk II, przy bardzo dużym osobistym zaangażowaniu kancierz Angeli Merkel.

Z podejmowanych przez rząd RFN działań zmierzających do zakończenia konfliktu zbrojnego we wschodniej Ukrainie wyłaniały się główne elementy „planu Niemiec dla Ukrainy”. Sądzę, że za główne należy uznać: po pierwsze – poszanowanie suwerenności oraz integralności Ukrainy, ale bez Krymu; po drugie – obwody ługański i doniecki uzyskają większą autonomię, ale pozostaną częścią składową państwowości Ukrainy; po trzecie – status finlandyzacji dla Ukrainy (Ukraina nie wejdzie do NATO); po czwarte – Ukraina będzie zacieśniać współpracę z UE, przy jednoczesnej współpracy z Rosją i budowaną przez Rosję Unią Euroazjatycką.

Jedną z najważniejszych przyczyn sceptycznej czy wręcz krytycznej oceny w Polsce porozumień Mińsk I oraz Mińsk II było przekonanie, że porozumienia te są sukcesem strony rosyjskiej i prorosyjskich ugrupowań separatystycznych z wschodniej Ukrainy oraz porażką władz Ukrainy. Niezwykle istotnym powodem dużego dystansu w Polsce do porozumień mińskich było także to, że w ramach tzw. formatu normandzkiego Polska została odsunięta od negocjacji pokojowych dotyczących sytuacji we wschodniej Ukrainie. Polska, aspirująca przez wiele lat do roli głównego kreatora polityki wschodniej UE, utraciła w czasie konfliktu ukraińskiego tę pozycję na rzecz Niemiec. Rząd RFN wziął na siebie główną odpowiedzialność, by w imieniu własnym i całej UE doprowadzić do zakończenia tego konfliktu i ustabilizowania sytuacji w Europie Wschodniej. Wiodąca rola Niemiec w doprowadzeniu do stołu rokowań stron konfliktu (Mińsk I, Mińsk II) była wymownym przykładem na słuszność stwierdzenia, że najważniejsze elementy polityki wschodniej UE nie są wypracowywane w Warszawie czy w Brukseli, lecz w Berlinie. W czasie konfliktu na

---

ustawy o specjalnym statusie dla niektórych rejonów regionów donieckiego i ługańskiego (m.in. prawo do językowego samookreślenia, prawo do tworzenia własnych oddziałów porządkowych – „milicji ludowej”, prawo do nawiązania współpracy transgranicznej z regionami Federacji Rosyjskiej). Porozumienie uzależniało przekazanie władzom w Kijowie pełnej kontroli nad tą częścią granicy rosyjsko-ukraińskiej, którą opanowali separatyści (odcinek ok. 400-kilometrów), od spełnienia wszystkich postulatów dotyczących reformy ustrojowej Ukrainy. S. KARDAŚ, W. KONOŃCZUK: *Mińsk 2 – kruchy rozejm zamiast trwałego pokoju*, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-02-12/minsk-2-kruchy-rozejm-zamias-trwalego-pokoju> [data dostępu: 8.07.2015].

wschodzie Ukrainy Polska w bardzo znaczącym stopniu zaczęła tracić wpływ na politykę Zachodu wobec Ukrainy.

Zakończenie

W ostatnich latach ponownie w centrum prowadzonej w Polsce i w innych państwach debaty o Europie znalazł się problem niemiecki, tym razem w jego znaczeniu jako dominującej roli RFN w UE⁵³ oraz wzrostu mocarstwowej pozycji Niemiec w Europie i w świecie. W Polsce, jak i w innych państwach, występowały zróżnicowane stanowiska co do oceny rosnącej międzynarodowej roli Niemiec. Problemem był nie tyle sam wzrost międzynarodowej roli Niemiec, ile odpowiedź na pytanie: W jakim stopniu akceptować propozycje niemieckie dotyczące rozwiązania poszczególnych kryzysów występujących w UE i poza nią? Francuski politolog Emmanuel Todd powiedział w jednym z wywiadów: „Niemcy będą coraz silniejsze, a Polska będzie na nie skazana. Również dlatego, że w dzisiejszej Europie nie ma żadnej przeciwwagi dla Niemiec. Europa nie jest już przeciwwagą dla Niemiec, to one mówią, co Europa ma robić”⁵⁴. Wystąpienie Wielkiej Brytanii z UE niewątpliwie zwiększy pozycję Niemiec w Unii. Sądzę, że w każdej konstelacji politycznej, jaka może powstać w bliższej i w dalszej przyszłości w Europie, i niezależnie od tego, jaki model będzie dominował w praktyce integracji europejskiej, szczególnie zaś w sytuacji odchodzenia UE od modelu federacyjnego, Niemcy będą miały możliwość zwiększania swojej pozycji międzynarodowej i swoich wpływów⁵⁵. W ostatnich latach znacznie zmniejszyło się zaangażowanie niemieckich elit politycznych w integrację opartą na modelu federacyjnym. Niemcy stają się coraz bardziej „narodowi”, kierują się przede wszystkim własnymi interesami, a multilateralizm coraz częściej zastępują działaniami unilateralnymi.

Wykaz cytowanej literatury

Opracowania zwarte

ARON R.: *Pokój i wojna między narodami (teoria)*. Przeł. A. MIELCZAREK. Warszawa, Centrum im. A. Smitha, 1995.

⁵³ *Europa und die neue Deutsche Frage. Ein Gespräch mit Jürgen Habermas, Joschka Fischer, Henrich Enderlein und Christian Calliess*. „Blätter für deutsche und internationale Politik” 2011, nr 5.

⁵⁴ *Brutalna Europa. Rozmowa z Emmanuelem Todeem*. „Newsweek”, 20–26.07.2015.

⁵⁵ Zwracałem na to uwagę już w pierwszych latach po zjednoczeniu Niemiec. Zob. M. STOLARZYK: *Podział i zjednoczenie Niemiec jako elementy ładu europejskich...*, s. 244–245.

- BECK U.: *Niemiecka Europa: nowe krajobrazy władzy pod znakiem kryzysu*. Przeł. R. FORMUSZEWICZ. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2013.
- BÓGDAL-BRZEZIŃSKA A.: *Mocarstwowość w teorii stosunków międzynarodowych*. W: *Państwo w teorii i praktyce stosunków międzynarodowych*. Red. M. SUŁEK, J. SYMONIDES. Warszawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2009.
- BRZEZIŃSKI Z.: *Wielka szachownica. Główne cele polityki amerykańskiej*. Przeł. T. WYŻYŃSKI. Warszawa, Świat Książki, 1997.
- CZIOMER E.: *Miejsce Polski w poszukiwaniach nowej roli i odpowiedzialności międzynarodowej Niemiec w drugiej dekadzie XXI wieku*. W: *Stosunki Polski z mocarstwami w drugiej dekadzie XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2016.
- CZIOMER E.: *Rola Niemiec w kryzysie strefy euro po 2009 roku*. Kraków, Oficyna Wydawnicza AFM, 2013.
- CZIOMER E., ZYBLIKIEWICZ L.: *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005.
- DOBROCYŃSKI M.: *Ekonomiczne mocarstwa Unii Europejskiej*. Toruń, Wydawnictwo Adam Marszałek, 2003.
- DOBROCYŃSKI M., STEFANOWICZ J.: *Polityka zagraniczna*. Warszawa, PWN, 1984.
- GALGANEK A.: *Zmiana w globalnym systemie międzynarodowym. Supercykle i wojna hegemoniczna*. Poznań, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 1992.
- HALIŹAK E.: *Geneza i międzynarodowe implikacje współczesnego kryzysu ekonomicznego*. W: *Świat wobec współczesnych wyzwań i zagrożeń*. Red. J. SYMONIDES. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2010.
- KENNEDY P.: *Mocarstwa świata. Narodziny – rozkwit – upadek*. Przeł. M. KLUŹNIAK. Warszawa, Książka i Wiedza, 1994.
- KOSZEL B.: *Mocarstwowe aspiracje Niemiec w Europie XXI wieku: realia i perspektywy (Raport z badań)*. Poznań, Instytut Zachodni, 2012.
- KUŹNIAK R.: *Europa w porządku międzynarodowym*. Warszawa, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2016.
- MORGENTHAU H.: *Polityka między narodami. Walka o potęgę i pokój*. Przeł. R. WŁOCH. Warszawa, Wydawnictwo Difin, 2010.
- POPIUK-RYSIŃSKA I.: *Uczestnicy stosunków międzynarodowych, ich interesy i oddziaływania*. W: *Stosunki międzynarodowe: geneza, struktura, funkcjonowanie*. Red. E. HALIŹAK, R. KUŹNIAK. Warszawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1994.
- RIEDEL R.: *Kryzys w strefie euro – źródła, symptomy, konsekwencje*. W: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2014.
- STOLARCZYK M.: *Dylematy bezpieczeństwa Polski w kontekście kryzysu i konfliktu ukraińskiego w latach 2013–2014*. W: *Dylematy polityki bezpieczeństwa Polski na początku drugiej dekady XXI wieku*. Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY. Katowice, Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej, 2014.
- STOLARCZYK M.: *Podział i zjednoczenie Niemiec jako elementy łańcuchów europejskich po drugiej wojnie światowej*. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1995.
- STOLARCZYK M.: *Polska i Niemcy wobec kryzysu i konfliktu ukraińskiego. Zbieżność i różnice stanowisk*. W: *Implikacje konfliktu ukraińskiego dla polityki zagranicznej i bezpieczeń-*

- stwa Polski. Aspekty polityczne, wojskowe, gospodarcze oraz społeczne.* Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice, Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej, 2015.
- STOLARCZYK M.: *Teoretyczne i praktyczne aspekty mocarstwowości we współczesnych stosunkach międzynarodowych.* W: *Stosunki Polski z mocarstwami w drugiej dekadzie XXI wieku.* Red. K. CZORNIK, M. LAKOMY, M. STOLARCZYK. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2016.
- WALTZ K.N.: *Struktura teorii stosunków międzynarodowych.* Przeł. R. WŁOCH. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2010.

Opracowania czasopiśmiennicze

- ASH T.G.: *Kryzys Europy.* „Dialog” 2012–2013, nr 102.
- BOJENKO-IZDEBSKA E.: *Polityka migracyjna i azylowa w Niemczech i Polsce.* „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2016, nr 2.
- Brutalna Europa. Rozmowa z Emmanuelem Todeem.* „Newsweek”, 20–26.07.2015.
- CICHOCKI M.A.: *Zmiana niemieckiego paradygmatu w Europie.* „Analizy Natolińskie” 2012, nr 2.
- Europa und die neue Deutsche Frage. Ein Gespräch mit Jürgen Habermas, Joschka Fischer, Henrich Enderlein und Christian Calliess.* „Blätter für deutsche und internationale Politik” 2011, nr 5.
- GROSSE T.G.: *Euro w kryzysie: wnioski dla Polski.* „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2010, nr 2.
- HABERMAS J.: *Pakt dla Europy czy przeciw Europie?.* „Gazeta Wyborcza”, 9–10.04.2011.
- HARNISCH S.: *Przywódstwo bez hegemonii. Rola Niemiec w czasie kryzysu euro.* „Sprawy Międzynarodowe” 2014, nr 2.
- MAULL H.W.: *Zivilmacht Bundesrepublik Deutschland – Vierzehn Thesen für eine neue deutsche Aussenpolitik.* „Europa Archiv” 1992, Folge 10.
- PODRAZA A.: *Wpływ kryzysu w strefie euro na możliwość rozwoju zróżnicowanej integracji w Unii Europejskiej.* „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2012, nr 3.
- ROMISZEWSKA I.: *Państwa członkowskie Unii Europejskiej wobec kryzysu na rynku finansowym (2008–2013).* „Przegląd Zachodni” 2013, nr 4.
- STOLARCZYK M.: *Wzrost międzynarodowej roli Niemiec w następstwie kryzysu strefy euro.* „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2014, nr 2.
- SZUBART K.: *Stanowisko Niemiec na szczycie NATO w Warszawie: dialog i odstraszenie.* „Biuletyn Instytutu Zachodniego” 2016, nr 248.
- SZUBART K.: *Szczyt NATO w Warszawie – konsekwencje dla Niemiec.* „Biuletyn Instytutu Zachodniego” 2016, nr 260.
- TRENKNER J.: *Hegemon wbrew woli.* „Tygodnik Powszechny”, 30.06.2013.

Adresy stron internetowych

- Deutschlands Zukunft gestalten. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD.* 27.11.2013, <https://www.cdu.de/sites/default/files/media/dokumente/koalitionsvertrag.pdf/>.
- GAUCK J.: *Deutschlands Rolle in der Welt: Anmerkungen zu Verantwortung, Normen und Bündnissen,* München, 31 Januar 2014, <http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/>

Reden/DE/Joachim-Gauck/Reden/2014/01/140131-Muenchen-Sicherheitskonferenz.html;jsessionid=5C37A-4560817126904ACABF33F494293.2_cid293?nn=1891680#Start/.

Kanzlerin Merkel droht Russland mit Sanktionen, https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/201449865952_kw11_de_regierungserklarung_ukraine/216288/.

KARDAŚ S., KONOŃCZUK W.: *Mińsk 2 – kruchy rozejm zamiast trwałego pokoju*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-02-12/minsk-2-kruchy-rozejm-zamiast-trwalego-pokoju/>.

Rede von Bundeskanzlerin Merkel im Deutschen Bundestag (26.11.2014), <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Regierungserklarung/2014-11-26-merkelbt-haushalt.html/>.

Szef niemieckiej dyplomacji skrytykował manewry Anaconda-16, <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1329,title,Szef-niemieckiej-dyplomacji-skrytykował-manewry-Anakonda-16-Skonczmy-z-potrzasaniem-szabelka,wid.18386083,wiadomosc.html/>.

Materiały źródłowe

Leksykon politologii. Red. A. ANTOSZEWSKI, R. HERBUT. Wrocław, Wydawnictwo ALTA 2, 1996.

Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych. Wrocław, Wydawnictwo ALTA 2, 2007.

Rocznik statystyczny RP 1992. Warszawa, GUS, 1992.

Rocznik Strategiczny 2015/16. T. 21. Warszawa, Wydawnictwo Scholar, 2016.

Streszczenie: Jedną z głównych tendencji ewolucji systemu międzynarodowego w po-zimnowojennej Europie jest stały wzrost roli Niemiec (RFN) w kształtowaniu Unii Europejskiej oraz systemu międzynarodowego w Europie i świecie, w tym wzrost aspiracji mocarstwowych decydentów politycznych tego kraju. Proces ten został znacznie wzmocniony w drugiej dekadzie XXI wieku przede wszystkim w następstwie kryzysu strefy euro, konfliktu na wschodzie Ukrainy oraz kryzysu migracyjno-uchodźczego. Główną rolę w dążeniu do przezwyciężenia tych kryzysów odgrywały Niemcy. W Polsce, jak i w innych państwach, występowały zróżnicowane stanowiska co do oceny rosnącej międzynarodowej roli Niemiec. Problemem był nie tyle sam wzrost międzynarodowej roli Niemiec, ile odpowiedź na pytanie: W jakim stopniu akceptować propozycje niemieckie, dotyczące rozwiązania poszczególnych kryzysów występujących w UE i poza nią? Wydaje się, że w każdej konstelacji politycznej, jaka może powstać w bliższej i dalszej perspektywie w Europie, Niemcy będą miały możliwość zwiększania swojej mocarstwowej pozycji i swoich wpływów.

Słowa kluczowe: mocarstwowość, atrybuty mocarstwowości, problem niemiecki, kryzys w strefie euro, kryzys migracyjno-uchodźczy, konflikt na wschodzie Ukrainy

The Growth of a Superpower Position of Germany in the Second Decade of the 21st Century

Abstract: One of the main tendencies of the evolving international system in post-Cold War Europe is a constantly growing role of Germany (West Germany) in the shaping of the European Union and the international system in Europe and worldwide, as well as increasing superpower aspirations of its leadership. This process was considerably strengthened in the second decade of the 21st century, primarily in the aftermath of the crisis in the eurozone, conflict in Eastern Ukraine and the migrant and refugee crisis. Germany played the main role in overcoming these European crises. In Poland, and some other countries, diverse standpoints were adopted in the assessment of the growing international role of Germany. The growth of Germany's international role was not an issue in itself. The problem however, was to what degree can German proposals be accepted regarding solutions to the crises occurring in EU and outside of EU? It seems that in any political constellation which can be formed in Europe in the near and more distant future Germans will have an opportunity to increase their superpower position and influence.

Key words: superpower, superpower attributes, German problem, crisis in eurozone, migrant and refugee crisis, conflict in Eastern Ukraine

MIECZYŚLAW STOLARCZYK, profesor nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce. Kierownik Zakładu Stosunków Międzynarodowych w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Autor czterech monografii i ponad 130 studiów i artykułów naukowych zamieszczonych w czasopismach specjalistycznych i w pracach zbiorowych; redaktor bądź współredaktor prawie 20 prac zbiorowych. Jego zainteresowania badawcze dotyczą przede wszystkim polityki zagranicznej Niemiec i stosunków polsko-niemieckich, polityki zagranicznej Rosji i stosunków polsko-rosyjskich, problemów bezpieczeństwa w pozimnowojennej Europie, politycznych aspektów integracji w ramach Unii Europejskiej oraz tendencji ewolucji systemu międzynarodowego w wymiarze europejskim i globalnym w okresie pozimnowojennym.